

залишається група заходів менш ефективних, які не підлягають включенню в інноваційний план через недостатність власних засобів. Сучасний стан зовнішніх та внутрішніх факторів підприємств спричиняє погіршення результативних показників діяльності підприємства.

Третім етапом методики є аналіз ефективності капітальних вкладень в інноваційно-інвестиційну діяльність підприємства.

На даному етапі підприємству потрібно визначити основний загальний показник ефективності результатів інноваційної діяльності, а саме показник економічного ефекту, який на всіх етапах реалізації результатів визначається як підвищення вартісної оцінки результатів над їх вартісною оцінкою сукупних затрат за весь термін здійснення результатів інноваційної діяльності.

Результатом впровадження інноваційної діяльності можуть бути будь-які наслідки його реалізації (підвищення технічного, технологічного і організаційного рівня).

Наступним, останнім, етапом методики є проведення аналізу підвищення впливу якісного стану виробничої бази підприємства на його кінцеві економічні результати.

Метою запропонованого етапу є встановлення приросту економічних показників виробництва, який визначається стабільністю узагальнених показників техніко-технологічного та організаційного рівнів підприємства, що розраховується на основі порівняння з результатами минулих років, плановими показниками, свідчить про відповідність інноваційно-інвестиційної діяльності сучасним вимогам. Відповідно, погіршення показників свідчить про необхідність проведення більш глибокого аналізу механізму функціонування підприємства на рівні складових підприємства.

Наступним кроком доцільно порівняти інтегральні показники техніко-технологічного, організаційного рівня з економічними.

Базою для цього можуть виступати експертні значення приватних показників, значення попередніх періодів, аналогічні показники передових підприємств галузі.

Експертний метод передбачає облік та врахування думок експертів про рівні виробництва на першому етапі. Кожен експерт оцінює ступінь важливості показників рівнів виробництва шляхом присвоєння їм різних рангів. Найважливішому показнику присвоюється ранг 1, наступному, менш важливому, – ранг 2 і т.д. Якщо експерт вважає деякі показники рівноцінними, він присвоює їм однаковий ранг, наприклад, 3,5 – за рівності значень третього й четвертого рангів.

Після цього проводиться математична обробка результатів ранжування з урахуванням думок експертів та їх поглядів на той чи інший показник. При цьому інколи доводиться або збільшувати кількість експертів і повторювати експертизу показників, або запрошувати інших.

Для порівняльної оцінки базових і перспективних показників рівня виробництва (технічного, технологічного та організаційного) з економічними показниками підприємства, доцільно скористатися диференційованим методом, який полягає в попарному порівнянні показників, як для базового

варіанту так і для перспективного, визначаючи тим самим індекси для всіх оцінюючих показників виробництва:

$$\begin{aligned} I_{\text{техн.}} &= \frac{K_{\text{інт.техн.перспек.}}}{K_{\text{інт.техн.баз.}}}; \\ I_{\text{технол.}} &= \frac{K_{\text{інт.технол.персп.}}}{K_{\text{інт.технол.баз.}}}; \\ I_{\text{орган.}} &= \frac{K_{\text{інт.орган.перспек.}}}{K_{\text{інт.орган.баз.}}}, \end{aligned} \quad (2)$$

Результати проведення даного етапу аналізу в динаміці свідчать про відповідність зростання економічних показників діяльності підприємства, зростанню якісних показників стану виробничої бази і являються базою для подальшого поглиблення розробленої методики, що потребує урахування усіх інших (крім техніко-технологічних та організаційних) факторів впливу на кінцеві результати діяльності підприємства.

Висновки і перспективи подальших розробок. Таким чином, застосування методики дасть можливість підприємствам: аналізувати технічний, технологічний, організаційний рівень виробництва і визначити напрямки удосконалення виробничої бази; давати загальну оцінку ефективності використання інвестиційних вкладень на технічне удосконалення виробничої бази; кількісно оцінювати вплив інноваційного розвитку на основі економічних показників діяльності структурних ланок; визначити найбільш ефективні напрямки для вкладення засобів, а також взаємозв'язок показників інноваційного розвитку, відображених у статистичній звітності; визначити й аналізувати потребу в засобах на самофінансування; вибирати з розроблених заходів оптимальне співвідношення найбільше результативних, що дають максимальне збільшення доходу при обмежених дже-релах власних і позичкових фінансових засобів.

1. Белман Р., Дрейфус. Прикладные задачи динамического программирования. – М.: Наука, 1965.
2. Войнарченко М.П., Радецька Л.П., Філіпчук В.Р. Проблеми реформування економіки України. – К.: Логос, 1999.
3. Гончарова Н. Оцінка ефективності діяльності підприємств // Економіка України. – 1998. – № 12.
4. Герасимчук М. Джерела і структура капіталовкладень // Економіка України. – 1998. – № 12.
5. Гойко А.Ф. Методи оцінки ефективності інвестицій та пріоритетні напрями їх реалізації. – К.: ВІРА-Р, 1999. – 320 с.
6. Одетюк І.В. Державні пріоритети технологічного розвитку, їх роль та проблеми економічної оцінки в Україні // Проблеми науки. Міжгалузевий науково-технічний журнал. – 2001. – № 2.
7. Зайцев Б.Ф. Сущность и показатели оценки технико-экономического уровня производства // Плановое хозяйство. – 1977. – № 7. – С. 50-71.
8. Методика определения эффективности капитальных вложений / Под ред. Хачатурова Т.С. – М.: Экономика, 1990.
9. Методические рекомендации по комплексной оценке эффективности мероприятий, направленных на ускорение научно-технического прогресса // Бюллетень нормативных актов министерств и ведомств СССР. – 1988. – № 7.
10. Методические рекомендации по оценке эффективности инвестиционных проектов (вторая редакция). Официальное издание. Утверждено: Министерство экономики РФ от 21.06.1999 г. – М.: Экономика, 2000.
11. Палтерович Д.М. Планирование технического перевооружения производства. – М.: Экономика, 1978.
12. Типовая методика определения экономической эффективности капитальных вложений // Эффективность капитальных вложений: Сб. утвержденных методик. – М., 1983.

Надійшла до редколегії 26.11.2007

В. Осецький, д-р екон. наук, проф.,
В. Марченко, канд. екон. наук, доц.

КОНЦЕНТРАЦІЯ В ГАЛУЗЯХ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇЇ ЗМІНИ В РЕЗУЛЬТАТІ СВІТОВИХ ПРОЦЕСІВ КОНСОЛІДАЦІЇ

Досліджено рівень концентрації в галузях харчової промисловості та розроблено пропозиції щодо удосконаленню регулювання з метою недопущення монополізації та антиконкурентних дій на продовольчих ринках країни.

The article deals with the problem of concentration in the branch of food industry. The authors work out the propositions of regulation improving in order to inadmissible the monopolization of food markets.

Постановка проблеми. Становлення приватної власності в Україні призвело до розвитку всіх сфер сус-

пільної діяльності. Однак, в умовах поступового економічного зростання та включення України в систему сві-

тогосподарських відносин спостерігається поступове накопичення негативних ознак, які є характерними для сучасного етапу як національних економік так і світової економіки в цілому. Такими ознаками є асиметрія міжгалузевого та територіального розвитку, нерациональна структура промислового виробництва, непропорційність розвитку виробництва, незбалансованість системи економічних інтересів, тощо. В даних умовах зростає роль та вага контролю за процесами розвитку з метою розробки системи підтримуючих або обмежуючих заходів, направлених на формування збалансованої, пропорційної системи економічних відносин. Реалізація даної політики можлива лише в умовах постійного моніторингу стану розвитку виробництва та прогнозування можливих його змін. Найпоширенішим індикатором стану розвитку галузей виробництва є концентрація, яка дає можливість оцінити рівень конкуренції в галузі, привабливість галузі та можливість використання антиконкурентних дій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання концентрації відносяться до базових питань економічної теорії, тому популярність їх розгляду в наукових дослідженнях є невисокою. Найчастіше концентрацію розглядають в розрізі базових питань антимонопольної політики [1, 4], при дослідженні стану конкуренції на ринку [5, 6] або як наслідок процесів злиття та поглинання.

Найпоширенішим приводом звернення до практичних питань концентрації виробництва в розрізі окремих товарних груп є загроза застосування норм антимонопольного законодавства до окремих підприємств України [6].

Невирішена раніше частина загальної проблеми. В науковій літературі практично залишилися не розкритими питання дослідження концентрації в розрізі галузей промисловості як передумови майбутніх процесів перерозподілу власності.

Недостатньо уваги приділено прогнозу майбутніх змін стану концентрації як наслідку внутрішніх трансформацій і як результату зовнішнього впливу.

Мета статті. Дослідити рівень концентрації в галузях харчової промисловості з огляду на можливість прогнозування тенденцій злиття та поглинання та розробити пропозиції по удосконаленню регулювання даних процесів з метою недопущення монополізації та антиконкурентних дій на продовольчих ринках країни.

Виклад основного матеріалу. Ринкові перетворення в економіці України неминуче призвели до змін в усіх сферах діяльності та суспільного життя. Спостерігаються зміни як якісного так і кількісного характеру. Змінюється товарний асортимент, географія діяльності, соціальна значимість продукції, що випускається, з одночасними змінами кількості виробників продукції, купівельної спроможності населення, тощо.

В умовах даних тенденцій, які мають як позитивні так і негативні прояви, дослідження стану ринку та тенденцій його розвитку має неабияку вагу, оскільки визначає основи політики регулювання ринків відповідних товарів та формує контур стратегії промислового розвитку країни.

В рамках представленої статті буде зроблено спробу дослідити стан концентрації ринку галузей харчової промисловості. Дослідження проведено без врахування географічних меж ринку відповідного продукту, ідентифікації компаній виробників та умов входження на ринок. Тому представлено дослідження в поданому вигляді не може бути використане як підстава для постановки питань про монополізацію чи створення конкурентних умов на відповідних ринках. Хоч, слід враховувати, що основний асортимент підприємств відповідних галузей харчової промисловості є взаємозамінним, індекс концентрації на відповідному географічному ринку набуватиме значення індикатора його стану.

Для дослідження стану концентрації в харчовій промисловості України були використані показники: коефіцієнт концентрації (CR) трьох найбільших виробників в галузі, який у відповідності з Законом України "Про захист економічної конкуренції" [3] є індикатором монополізації на ринку та коефіцієнт Герфіндала–Гіршмана (ННІ), який з 1992 року використовується антимонопольним відділом Міністерства юстиції та Федеральною торговою комісією США як регулятор операцій злиття.

Коефіцієнт ННІ призначений для вимірювання концентрації в галузі на основі сукупності часток всіх товаровиробників даної продукції. На жаль, відсутність повного масиву інформації за всіма галузями промисловості не дає змоги провести завершений аналіз стану концентрації за показником Герфіндала–Гіршмана, тому його розрахунок, здійснений на основі суми квадратів часток трьох найкрупніших товаровиробників з метою підтвердження відповідності між закономірностями показників CR 3 і ННІ 3. Як засвідчили розрахунки даних показників, числові значення CR 3 і ННІ 3 виявляють одні і ті ж самі закономірності концентрації в галузі. Зростання CR3 відповідає зростанню ННІ 3 (табл. 1).

Таблиця 1. Концентрація галузей харчової промисловості

Галузі	CR 3	ННІ 3
Цукрова	27,5	287,93
Сироробна	29	293
Молочна	37	557
Олієжирова	38,0	510
Макаронна	40,8	631,19
Лікерогорілчана	47,4	828,39
Кондитерська	53,24	1356,49
Тютюнова	70,0	1659,7
Пивобезалкогольна	81,1	2255,0

Аналіз динаміки коефіцієнтів концентрації, розрахованого на основі долі трьох найкрупніших товаровиробників в галузі, та динаміки його зміни засвідчує різну структурованість та концентрованість ринків. Найбільш концентрованими є ринки: тютюнових виробів (частка трьох найкрупніших виробників складає близько 70 %), виробництво пива (частка трьох найкрупніших корпорацій складає близько 80 %). До низько концентрованих відносяться цукрова, сироробна галузі промисловості. За даними індексу ННІ, розрахованого на основі частки трьох найбільших товаровиробників галузі, злиття суб'єктів господарювання або приєднання одного суб'єкта господарювання до іншого; набуття безпосередньо або через інших осіб контролю одним або кількома суб'єктами господарювання над одним або кількома суб'єктами господарювання чи частинами суб'єктів господарювання, не призведе до зміни стану концентрації на ринку.

Низьке значення коефіцієнта концентрації в цукровій промисловості обумовлене значною кількістю виробників даного продукту та низькою ефективністю їх діяльності, викликаною чинниками зовнішнього характеру та особливостями внутрішньої організації виробництва. 119 реально працюючих підприємств цукрової галузі переробляють в два рази менше сировини порівняно з періодом до 1991 року [7, с. 6]. На ринку молочної продукції пропозиція формується близько 250 виробниками. Кількість підприємств на ринку олієжирової промисловості складає 16 підприємств. Виробництво кондитерської продукції здійснюють 25 підприємств асоціації "Укркондитер". Пропозицію тютюнових виробів формують 16 тютюнових фабрик. Виробництво пива в Україні здійснюють 46 великих та середніх підприємств, лікero-горілчаної продукції – 125 виробників. Дана статистика є підтвердженням загальновідомих закономірностей між коефіцієнтом кон-

центрації та кількістю виробників продукції. Чим більша кількість підприємств виробників продукції, тим вищою буде конкуренція на відповідному ринку, і нижчим є коефіцієнт концентрації та рівень консолідації.

На основі даних, представлених в таблиці 1, та використовуючи метод групування, розподілимо галузі харчової промисловості за рівнем значення коефіцієнта концентрації.

Групування галузей харчової промисловості за значеннями коефіцієнта концентрації для трьох найкрупні-

ших виробників та значеннями індексу ННІ для тих же представників галузі дає змогу засвідчити факт низької концентрації на основних продовольчих ринках України, а враховуючи залежність між концентрацією та конкуренцією на ринку і високу їх конкуренцію.

В порядку розташування галузей в таблиці 2 зверху вниз зменшується і рівень рентабельності виробництва в галузі, від збитку в цукровій промисловості до рентабельності в 40 % в пивобезалкогольній. Бар'єри входження в галузь змінюються пропорційно тій же вертикалі.

Таблиця 2. Групування галузей харчової промисловості за рівнем концентрації

	Значення коефіцієнта концентрації, CR 3, %	Значення ННІ 3			Галузь промисловості	Ступінь конкуренції
		До 1000	1000-1800	Понад 1800		
Висококонцентровані	76 – 100			+	пивобезалкогольна	низький
З середнім рівнем концентрації	51– 75		+	+	тютюнова кондитерська	помірний низький
З помірною концентрацією	36– 50		+		олієжирова, лікєро-горілочана, макаронна, молочна	високий помірний
Малокоцентровані	до 35	+			сироробна, цукрова	високий

Як свідчать емпіричні дані висококонкурентних ринків, високий індекс концентрації для галузі може бути сигналом великої маржі між ціною та витратами. Для відповіді на запитання, чи вплине концентрація на ринку на можливість використання антиконкурентних дій зі сторони продавців, можна використати два підходи, які в своєму погляді на концентрацію є дещо спільними, і в результаті пояснюють одні і ті ж закономірності. Перший підхід до концентрації заснований на гіпотезі про змову. Згідно з ним, чим вищою є концентрація в галузі, тим менше фірм схильні конкурувати одна з одною і тим більшою буде маржа між ціною і витратами. Основоположником даної гіпотези вважається Осгюстен Курно, який іще в 1838 році в праці "Наукові дослідження математичних принципів теорії багатства" при розробці моделі олігополії виявив дану позитивну залежність. Згідно з даною гіпотезою зменшення кількості підприємств може стати причиною організації і підтримання змови. Використання гіпотези Курно, як основи антимонопольної політики, вимагає постійного контролю за станом концентрації в галузі та використання жорстких заходів демонополізації щодо учасників ринку, таких як поділ підприємств, роздрібнення висококонцентрованих галузей.

В основі іншого, більш ліберальнішого підходу до економічного аналізу концентрації, лежить гіпотеза про диференціацію ефективності, запропонована Гарольдом Демсецом. У відповідності з даною гіпотезою зростання маржі між ціною і витратами є причиною зростання концентрації. Зростання маржі можливе за рахунок нижчих витрат або вищої якості продукції. Саме ці фактори забезпечують деяким із підприємств галузі домінуюче положення. Заборона на концентрацію за даною гіпотезою розглядається як позбавлення передумов для зниження ціни на товари більш високої якості [4, с.205].

Обидві гіпотези пояснюють існуючі погляди антимонопольної політики на зростання концентрації в галузі. За першою із гіпотез антимонопольна політика повинна забороняти будь-яке зростання концентрації в галузі. За іншою – не втручатись в процес зростання концентрації, окрім випадків, коли така концентрація призведе до застосування антиконкурентних дій зі сторони підприємств-учасників концентрації.

Щодо малокоцентрованих ринків, то слід відмітити, що низька концентрація деяких галузей промисловості України є причиною низької ефективності виробництва продовольчих товарів. Значення коефіцієнту викорис-

тання виробничих потужностей, фондівіддачі, витрат на одну гривню обсягу виробництва, рентабельності активів зменшується при переході від високо- до низькоконцентрованих галузей харчової промисловості.

Отже зростання концентрації в низькоконцентрованих галузях може розглядатися як шлях їх ефективного розвитку. Одним із факторів зростання такої ефективності є економія на масштабі, яка визначається як частка ринкового обсягу виробництва, необхідного для того, щоб підприємство досягло мінімальних довготривалих середніх витрат. Важливим джерелом економії на масштабі є спеціалізація робочої сили та обладнання, яка забезпечується завдяки збільшенню масштабів підприємства. Що ж до негативних наслідків економії на масштабі, то на сьогодні є лише один, який полягає в тому, що із збільшенням масштабів підприємства вищому керівництву стає дедалі важче контролювати всю організацію.

Економія на масштабі виникає як результат зменшення долі умовно постійних витрат на одиницю продукції в результаті зростання обсягів її виробництва. На підприємствах харчової промисловості доля умовно постійних витрат в повних витратах складає: на підприємствах спиртової та лікєро-горілочаної галузі – 20-30 %, хлібопекарної – 15-20 %, кондитерської – 50-60 %, безалкогольної – 30 %, оліє жирової 15-25 %, молочної – 10-30 %. Дослідження залежності між зростанням обсягів виробництва та ефектом масштабу, проведене на підставі емпіричних даних підприємств молочної промисловості, дало можливість виявити наступну залежність: зростання обсягу виробництва на 10 % призводить до зниження повних витрат на 0,1 %, при зростанні виробництва на 20 % витрати зменшуються на 1,5 %, відповідно при 30 % на 2,2 %. Чим більшою є доля умовно-постійних витрат в структурі загальних витрат підприємства, тим більша економія буде отримана при зростанні обсягів виробництва і збільшення ступеню спеціалізації виробництва.

З таблиці концентрації трьох найкрупніших корпорацій можна зробити ряд висновків, які є логічною констатацією стану проблем в галузях харчової промисловості, характеризують різну інвестиційну привабливість галузей промисловості та прогнозують майбутні процеси консолідації в галузі:

✓ чим вища ступінь диверсифікації виробництва в галузі, тим вищим є рівень галузевої концентрації;

✓ чим менша кількість підприємств, виробників релевантного товару, тим вищою є рівень концентрації в галузі;

✓ незважаючи на підходи до виміру коефіцієнта концентрації (за коефіцієнтом концентрації трьох найкрупніших виробників чи то індексом Герфіндала-Гіршмана) галузеві закономірності залишаються однаковими;

✓ найбільш концентрованими є ринки тих товарів, які не входять до числа життєво необхідних, а за своїм функціональним призначенням забезпечують групові (або індивідуальні) потреби громадян;

✓ найбільш концентрованими є ринки тих товарів, які є продуктом кінцевого споживання;

✓ для галузей, які забезпечують потреби громадян середнього та високодохідного сегменту населення рівень концентрації є вищим;

✓ чим вищою є фондомісткість виробництва, тим вищим є коефіцієнт його концентрації;

✓ в галузях, де виробництво можливе лише в умовах високої організації крупномасштабної промислової переробки сировини, концентрація вища, аніж в тих із них, де можливе виробництво на базі малих підприємств;

✓ найвищий коефіцієнт концентрації притаманий підприємствам, які інтегровані до складу ПФГ;

✓ в галузях з високим коефіцієнтом концентрації процеси структурних змін відбуваються повільніше, ринки вважаються структурованими, а власність закріпленою.

Розвиток системи економічних відносин неминуче призводить і до зміни структури ринку та його концентрації. Концентрація виступає як результат реалізації приватних інтересів власників, інвесторів та регулюю-

чого впливу держави. Приватновласницькі інтереси визначаються привабливістю галузі як об'єкту інвестування. Власник зацікавлений в підтриманні рівня простого або розширеного відтворення предмету своєї власності, як джерела отримання доходу, інвестор – в набутті права власності на весь або частку майна підприємства з метою майбутнього отримання доходу. В період співпадання інтересів власника щодо залучення додаткового капіталу та інвестора щодо придбання привабливих активів, відбувається зміна стану концентрації на загальнонаціональному ринку або перерозподіл власності на відповідних галузевих ринках.

Стан концентрації ринків в період транснаціоналізації виробництва є результатом інвестиційної активності як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку. Дослідження останніх років виявило залежність процесів концентрації виробництва окремо взятої країни від стадій консолідації як національних корпорацій, так і корпорацій інших країн. Американськими вченими Г. Дінзом, Ф. Крюгером, С. Зайзелем [2] була вперше введена в науковий обіг концепція кривої консолідації, у відповідності з якою в різних галузях процес консолідації відбувається з різною швидкістю і з різним ступенем, що характеризується різною часткою концентрації трьох найкрупніших компаній галузі. Згідно кривої, процес консолідації галузей проходить чотири стадії: початкову; зростання; спеціалізації; рівноваги і альянсів (табл. 3).

Таблиця 3. Стан світової галузевої концентрації*

Стадії консолідації	Коефіцієнт концентрації трьох найбільших товаровиробників CR 3	Галузі	Тривалість стадії
Початкова	До 30 %	текстильна промисловість, будівництво, послуги, страхування,	До 5 років
Зростання	До 35 %	хімічна промисловість, банки, пивоварні заводи, продаж автозапчастин виробництво, паперу, ресторани, фармацевтика,	До 7 років
Спеціалізація	35-75 %	виробництво вугілля, молочних продуктів, двигунів, роздрібна торгівля, металургія, автомобілебудування, шинна промисловість, літакобудування, суднобудування,	До 5 років
Рівноваги і альянсів	75 %	виробництво алюмінію, цементу, добування і переробка залізної руди, переробка нафти, виробництво взуття, виробництво безалкогольних напоїв, тютюнова промисловість	До 5 років

*Складено за даними [1, с.23].

Револьюційне відкриття кривої консолідації дало можливість пояснити стан нинішнього етапу перерозподільчих процесів в Україні та спрогнозувати майбутні їх галузеві тенденції.

Таблиця концентрації розкриває потенційні стратегії розвитку провідних світових виробників відповідної продукції і можливу участь України в їх реалізації. Найбільшу активність в процесах глобалізації своєї діяльності проявляють корпорації, які знаходяться на стадії спеціалізації. Як свідчать дані таблиці 3, на сьогодні, на стадії спеціалізації знаходяться виробники молочної продукції, роздрібна торгівля, металургія та інші, що і зумовлює практику перерозподільчих процесів в молочної та металургійні промисловостях України.

Прихід в Україну провідних роздрібних і оптових торговців зі світовим ім'ям підтверджують закономірності поведінки корпорацій третьої стадії консолідації.

Відповідність закономірностям світового розвитку підтвердили більшість галузей України. Галузі, лідируючі позиції в яких займають корпорації, власність на які належить іноземному капіталу переносять в Україну стратегічні імперативи та правила поведінки, прита-

манні стадіям розвитку їх материнських корпорацій. Підтвердженням для таких висновків є факти зростаючої консолідації іноземного капіталу на уже консолідованих національних ринках.

Створення альянсів в економічній науці розглядається як найвищий етап співробітництва між корпораціями. Альянси являють собою об'єднання з метою виконання договірних зобов'язань. Альянси створюються з метою спільного захисту своїх інтересів на ринку, координації своєї діяльності, тощо. В харчовій промисловості України є галузі з досить сильними позиціями договірних об'єднань виробників аналогічної продукції. Зокрема, спільна політика в тютюновій та лікєро-горілчаній галузях розробляється в СОВАТ, спиртової в "Укрспирт", хлібопекарної в "Хліб України". Об'єднання характерні і для регіональних рівні домовленості та домовленості між декількома корпораціями. Так, в 2004 році було створено ЗАТ "Житомирмолокопродукт", ТД "ЄталонМолокопродукт", які призначені розробляти спільне управління та здійснювати централізований продаж продукції підприємств-учасників.

Беручи до увагу закономірності щодо просування галузей по кривій консолідації, зміст яких полягає в переході від нижніх стадій консолідації до верхніх, можна прогнозувати майбутнє зростання концентрації через активізацію операцій злиття та поглинання в галузях, які на сьогодні перебувають на стадії зростання. Поступова глобалізація виробництва даних галузей та транснаціоналізація діяльності галузевих корпорацій зорієнтовані на бізнесові інтереси на український ринок. Після п'ятирічного періоду часу нова хвиля перерозподільчих процесів за участю світових транснаціональних виробників очікує фармацевтичну та хімічну промисловість, банківський та страховий сектор, ресторанный та готельний бізнес тощо. На сьогодні ці галузі перебувають в стадії своєї структуризації та становлення світових лідерів виробництва, які перейшовши на стадію спеціалізації зіштовхнуться з потребою розширення зовнішнього зростання за рахунок глобалізації виробництва, що і змусить шукати об'єкти для поглинання з яскраво вираженим ефектом синергії.

За другою хвилею поглинань відповідно до кривої консолідації має активізуватися третя із таких хвиль. Об'єктами майбутніх поглинань можуть стати підприємства легкої промисловості, комунальні підприємства, заклади відпочинку та розваг, будівництво, оренда і лізинг, нерухомість.

Використавши закономірності руху по стадіях консолідації корпорацій всіх видів економічної діяльності та оцінивши практику консолідації на галузевих ринках України, були прогнозовані можливі наслідки світової консолідації для національного ринку та зроблено висновки про незворотній характер майбутніх злиттів та поглинань в Україні. Рух по кривій консолідації світових провідних виробників, який супроводжуватиметься зростанням концентрації на ринках країн їх географічного розташування, неминуче призведе до перерозподілу власності в Україні на користь таких світових лідерів. Тенденції останніх придбань в повній мірі підтверджують означені закономірності.

Відкриття кривої консолідації дало можливість зобразити ряд основоположних для розуміння тенденцій світового розвитку закономірностей:

✓ всі корпорації, які мають на меті реалізувати наміри економічного зростання, повинні консолідуватися, що призведе до зміни стану концентрації на відповідних ринках;

✓ всі галузі в своєму еволюційному розвитку проходять чотири стадії консолідації: початкову, зростання, спеціалізації, рівноваги і альянсів. Найбільший вплив на стан концентрації в галузі мають стадії зростання та спеціалізації. На стадії рівноваги і альянсів концентрація є наслідком транснаціоналізації виробництва;

✓ часові терміни, на протязі яких корпорація переходить від однієї стадії консолідації до іншої складають в середньому 5 років. Це засвідчує зміну стану концентрації на ринку в п'ятирічний період;

✓ перехід від однієї стадії консолідації до іншої супроводжується перерозподілом власності та зміною стану концентрації не лише на ринках країн розташування корпорацій, але й на ринках інших країн світу (в зв'язку з реалізацією намірів глобалізації виробництва).

Висновки і перспективи подальших розробок. Дослідження стану концентрації на ринку продукції харчової промисловості дало можливість підтвердити різний стан конкуренції на ринку, викликаний різним рівнем привабливості її галузей. Коефіцієнт концентрації, як індикатор стану концентрації в галузі, має стати не лише показником стану розвитку конкуренції в галузях промисловості, а й приводом до застосування інструментів та засобів підтримки їх розвитку.

1. Антимонопольна діяльність : Підручник / В.Д. Лагутін, Л.С. Голово, Ю.І. Крєгул та ін.; За ред. проф. В.Д. Лагутіна. – К.: КНТЕУ, 2005.
2. Динз Г., Крюгер Ф., Зайзель С. К победе через слияние. – М.: Апилина бизнес бус. – 2004. 3. Закон України "Про захист економічної конкуренції" від 11 січня 2001 року N 2210-III. 4. Кіл В. Віскозі, Джон М. Верном, Джозеф Е. Гарингтон. Економічна теорія регулювання та антимонопольна політика. – К.: ОСНОВИ, 2004. 5. Конкуренція в Україні. Аналітична доповідь щодо стану, тенденцій і проблем розвитку економічної конкуренції в Україні у 2000-2005 роках. – К.: Антимонопольний комітет України, Центр комплексних досліджень з питань антимонопольної політики, Державна установа Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України, 2006. 6. Костусев А.А. Конкурентная политика в Украине : Монография – К.: КНЭУ, 2004. 7. Україна цього року буде зі своїм цукром // Вісник цукровиків України. – 2006. – № 4.

Надійшла до редколегії 26.11.2007

В. Приймак, канд. екон. наук., доц.

РЕАЛІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ: ПРОЦЕСНИЙ ПІДХІД

У статті розглянуто аспекти реалізації управлінського рішення як одного з ключових елементів системи управління організацією. Визначено структуру, логічну послідовність і учасників процесу реалізації управлінського рішення, а також форми документального фіксування ходу та результатів прийняття управлінського рішення.

The aspect of realization of the administrative decision as one of the key elements of the organization's control system is considered in this article. The structure, logic sequence and all the participants of a process of realization of the administrative decision as well as the form of documentary fixation of a course and results of acceptance of the administrative decision are defined.

Постановка проблеми. Досить часто найбільш слабкою ланкою процесу ухвалення рішень виявляється етап їх реалізації. Вважається, оскільки наказ (розпорядження, вказівка тощо) підписаний, то відповідальність за результат справи автоматично перекладається на виконавців і що він буде виконаний.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Жодна організація неможлива без методики (програм, проектів, планів) реалізації рішень (може бути зафіксована у формі регламентів, положень, інструкцій тощо), необхідних для координації дій її структурних підрозділів чи ОПР (окремих посадових осіб). Більш того, без кваліфікованої методики реалізації рішень неможлива ефективна система управління взагалі (оскільки результатом будь-якої управлінської діяльності є управлінське рішення). При цьому процеси роботи з рішення-

ми за низкою проблем мають реалізовуватися у взаємному зв'язку і з урахуванням складових, що виходять далеко за рамки окремих формалізованих (зокрема математизованих) структур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Критичний аналіз наукових праць з окресленої проблематики засвідчив, що питання прийняття управлінських рішень все частіше стають предметом як сучасних наукових досліджень так і практикуючих управлінців. Зокрема, базові знання про процеси прийняття управлінських рішень та ефективне управління організаціями на їх основі висвітлюються у працях Василенка В., Дерлоу Дес., Євтушевського В., Лафта Дж., Литвака Б., Смірнова Е., Фатхутдінова Р., Черваньова Д., Шегди А.

Метою статті є окреслення загальної теоретичної концепції процесу реалізації управлінського рішення та